

HOOFLYNE VAN DIE BYBELSE HERMENEUTIEK

deur

DS. JAN G. DU PLESSIS

„Julle moet veral dit weet, dat geen profesie van die skrif 'n saak van eie uitlegging is nie; want geen profesie is ooit deur die wil van 'n mens voortgebring nie, maar, deur die Heilige Gees gedrywe, het die heilige mense van God gespreek”. (II Petrus 1 : 20; 21.)

A. HERMENEUTIEK : 'n Definisie op grond van definisies.

- (i) Dr. G. Sevenster, in die „Encyclopedie van het Christendom”, Protestantse deel, omskrywe Hermeneutiek as die wetenskap waarin gehandel word oor die beginsels, metodes en hulpmiddels vir die uitleg van 'n geskrif.
- (ii) Dr. S. Greijdanus definieer dit so : „De Hermeneutiek moet nu de regelen opsporen, in het licht stellen en in systeem brengen, volgens welke eenig woord of geschrift of kunstwerk verklaard, uitgelegd moet worden, zal men den zin daarvan goed verstaan”. ¹⁾

Hy maak egter ook 'n ander definisie van, wat hy noem, *Hermeneutica sacra*; „Zij is die wetenskap der Theologie, welke tot studie object heeft Gods openbaring in de Heilige Schrift over de regelen voor de verklaren van de Heilige Schrift, of van Gods gedachten en bedoelingen in en met zijne openbaring in de Heilige Schrift. En zij moet dan die regelen zoveel mogelijk opzoeken, in het licht stellen, en in systeem brengen”. ²⁾

- (iii) Prof. Dr. L. H. K. Bleeker, in sy boek „Hermeneutiek van het Oude Testament”, maak die volgende opmerking : „Nu is het de bedoeling en de taak der Hermeneutiek, bepaalde richtlijnen aan te geven om geschriften, en vooral zulke, welke door taal, tijd en plaats, en geestesgesteldheid ver van ons afstaan, zoo te doen verstaan, dat in de eerste plaats hun oorspronklike zin zoo goed mogelijk tot zijn recht komt”. ³⁾

Hy merk ook op dat dit hier nie gaan om die vertaling nie maar die vertolking.

---

¹⁾ S. Greijdanus; *Schriftbeginselen ter Schriftverklaring*, J. H. Kok N.V. Kampen, 1946, bl. 5.

²⁾ S. Greijdanus; a.w., bl. 7.

³⁾ L. H. K. Bleeker; *Hermeneutiek van het Oude Testament*, Theologia III, Haarlem, 1948, bl. 3.

Uit die voorafgaande wil ek dan aflei dat daar onderskeid gemaak moet word tussen algemene Hermeneutiek en Bybelse Hermeneutiek en dat Bybelse Hermeneutiek die werkzaamheid van die teologiese wetenskap is waarin gehandel word oor die beginsels, metodes en hulpmiddels vir die uitleg en vertolking van die Heilige Skrif. 'n Referaat met die opskrif: „Hooflyne van die Bybelse Hermeneutiek”, sal dus moet probeer om die beginsels, riglyne, reëls, metodes en hulpmiddels wat vir die uitleg en vertolking van die Heilige Skrif deur die Bybelse Hermeneutiek daar gestel is, in breë trekke voor te hou.

Dadelik wil ek nou sê dat dit nie so 'n maklike taak is nie, enersyds omdat daar eintlik nog nie 'n „communis opinio” hieroor bestaan nie en andersyds omdat die arbeid aan die teologiese Hermeneutiek veelvuldig en feitlik onoorsigtelik is. Die inspanning om 'n geskikte Bybelse Hermeneutiek te vind is nie beperk tot enkele teologiese vakke nie, maar strek oor die hele gebied van die teologiese wetenskap. Daarom probeer ek nie om in hierdie referaat die enigste en laaste woord oor hierdie aangeleentheid te spreek nie, maar behandel ek enkele hoofaspekte met hier en daar 'n verwysing na besondere fasette.

B. Onderwerp waaroor duidelikheid verkry moet word.

Vooraf moet daar eers besin word oor enkele sake en aangeleenthede wat deur die Bybelse Hermeneutiek hanteer word en wat die Bybelse Hermeneutiek in die oog moet hou.

(I) Die eerste is die Bybel. Van die Bybel bely die kerk van Christus dat dit die Heilige Skrif is en dat dit die Woord van God is waarin en waardeur God Homself openbaar. Dit is natuurlik ook die uitgangspunt van die Bybelse Hermeneutiek, maar, daarmee is alles nie klaar gesê nie. 'n Vraag wat bv. na vore kom is dit: Hoedanig is die Bybel die Woord van God? Is die Bybel deur God self in eie persoon geskryf of nie? Indien nie, is die woorde wat in die Bybel staan dan word vir woord deur God geïnspireer? In die geval waar dit aanvaar word dat die Bybel deur mense geskrywe is onder leiding van die Heilige Gees, moet dit dan verstaan word dat die Bybel self nie die Woord van God is nie, maar dat die Woord van God in die Bybel lê, en is dit reg om te sê die Woord van God lê in die Bybel?

Prof. dr. L. H. K. Bleeker hou dit bv. teen Prof. dr. W. F. Grosheide dat vir Prof. Grosheide die Woord van God nie in die Bybel is nie, maar dat die Woord van God met die Bybel

saamval ⁴⁾). Dr. S. Greijdanus praat in hierdie verband van 'n auctor primarius, wat God is, en 'n auctor secundus, wat dan die mens is wat die woorde van die Bybel neergeskryf het. ⁵⁾). Die auctor primarius wil homself in en deur die Heilige Skrif openbaar, maar hierdie openbaring geskied nie direk deur God self nie; God gebruik mense, die auctores secundarii, as die middel waardeur Hy die Heilige Skrif daarstel. Hierdie mense is in besondere omstandighede, spreek in 'n besondere taal en gebruik besondere begrippe. God gebruik die auctor secundarius nie as 'n dooie instrument nie, maar as 'n lewendige, sigself bewuste mens. God gebruik die mens met al sy eie gewaarwordinge, ondersoeke en bedoelinge om niks anders te spreek en te skryf as wat God bedoel het nie. Die probleem lê daarin dat in die werk van die auctores secundarii die bedoeling van God gelees moet word. So wys hy daarop dat bv. profete nie altyd die volle implikasie besef het van wat hulle geprofeteer het nie. Daar moet egter ook rekening gehou word met die feit dat sommige konkrete wette en gebooe deur God self onder besondere omstandighede aan mense gegee is. Daarbenewens is dit ook waar dat die Here Sy gedagtes en bedoelinge nie net deur middel van uitdrukkings en omskrywinge en uitsprake gee nie, maar ook deur Sy daad wat beskryf is. So is die hele Heilige Skrif een mensvormige spreke oor God; 'n spreke deur en oor God in menslike woorde, gedagtes, voorstellinge en begrippe en op menslike wyse.

Dr. R. Bijlsma toon aan dat die Bybelboeke die neerslag is van wat mondelings van geslag tot geslag oorgedra is en die verkondiging is van die daad van God in die geskiedenis. „Die Bybel is die verkondiging van God soos Hyself in die Geskiedenis van Homself gespreek het”..⁶⁾). Die relasie van God tot die Bybel is dan drieërlei.

- (a) Hy is die inisiator. Hy het die verkondiging aan die gang gesit en self die opdrag tot verkondiging gegee.
- (b) Hy is ook die outeur. Wat die sieners en die profete spreek spreek Hyself. Wanneer hulle spreek, is Hyself sprekend teenwoordig.
- (c) Hy is ook die inhoud. Die woord verkondig God; wie Hy is, wat Hy is, en wat Hy doen. Die Ou Testament sê wie God is en dat Hy dit is in Jesus Christus, is die boodskap van die Nuwe Testament.

'n Verdere vrugbare opmerking van Dr. Bijlsma is dié in ver-

⁴⁾ L. H. K. Bleeker, aw., bl. 12.

⁵⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 39 en 32.

⁶⁾ R. Bijlsma. *Schriftgezag en Schriftgebruik*, Nijkerk. Callenbach N.V., 1964, bl. 79.

band met die verkondigingskarakter van die Heilige Skrif. Die Heilige Skrif is mondelinge verkondiging wat neergeskryf is sodat dit weer mondelinge verkondigings tot gevolg sal hê. Dat die mondelinge verkondiging waarvan God die inisiator, outeur en inhoud is, neergeskryf is, is dus nie om mondelinge verkondiging daarna oorbodig te maak nie, maar juis sodat dit sou voortgaan. Die doel van die neerskryf van die mondelinge verkondiging lê juis daarin dat die inhoud van dit wat neergeskryf is, bewaar bly sodat dit verkondig kan word. Dit gaan dus in die Bybel nie om 'n versameling historiese dokumente nie, maar om die verhaal en die vertolking van die daede van God in die geskiedenis. „De Schrift is verkondiging en alleen in de verkondiging als Woord van God werkzaam” en „de grote daden Gods in de historie vormen de inhoud van deze verkondiging”.⁷⁾ Die Heilige Skrif is verkondiging en dryf tot verkondiging uit, terwyl die verkondiging dan uit die Heilige Skrif put en na die Heilige Skrif toe lei.

Karl Barth het in hierdie verband gesê: „Die openbaring van God ken ons slegs uit die Heilige Skrif in die verkondiging van die Kerk, of dan, uit die, op die Heilige Skrif berustende, Kerklike verkondiging, en die Heilige Skrif ken ons slegs via die openbaring wat in die verkondiging tot ons kom”.⁸⁾ Die Heilige Skrif is vir Barth die werklikheidswording van die Woord van God in die mensewoord van die profete en apostels. Die Heilige Skrif moet verstaan word as 'n eenheid van Gods Woord en mensewoord, terwyl die onderskeid nie vergeet word nie. Die menslikheid („Menschlichkeit”) van die Heilige Skrif mag nie ontken word nie, terwyl die feit ook bly dat die Heilige Skrif ook Gods Woord is. Tussen die menslike Skrifwoord en die Openbaringswoord van God, bestaan daar 'n verband wat Karl Barth „indirekten Identität” noem.⁹⁾

God spreek tot ons deur die medium van hierdie konkrete mensewoord, nie langs, of onder of agter hierdie woord nie, ook nie deur iets anders wat aan die woord verbind is en wat ons eers moet ontdek nie. „Gott redet jetzt was dieser Text redet; Gottes Werk geschieht durch diesen Text”.¹⁰⁾ Die teks moet daarom beluister word in die wete dat dit Woord van God aan ons is wat God in Sy wysheid aan ons so gee.

Uit die voorafgaande blyk dit dat hier 'n onderwerp is

---

⁷⁾ R. Bijlsma, a.w., bl. 83.

⁸⁾ R. Bijlsma, a.w., bl. 81.

⁹⁾ Kurt Frör, *Biblische Hermeneutik*, Kaiser Verlag. München. 1964, bl. 311

¹⁰⁾ K. Frör, a.w., bl. 32.

wat op sigself amper genoeg stof bied vir 'n afsonderlike referaat, trouens daar is nog heelwat meer probleme in hierdie verband. Al wat ek egter hier wil stel is dat die Skrifbenadering baie belangrik is en feitlik bepaal watter hermeneutiese reëls by die uitlegging gevolg sal word.

Wat hierdie referaat betref, sal daar uitgegaan word van die standpunt dat die Bybel, as kanonieke eenheid, op sy eie, deur God bepaalde wyse, Woord van God is. Dit wat God wil openbaar, openbaar Hy in en deur die Bybel op Sy eie wyse nl. deur die werking van die Heilige Gees. So is die Bybel dan Woord van God in die sin dat die „Boodskap” wat dit oorbring, „Boodskap” is wat God daaraan gegee het. Hierdie boodskap word egter oorgedra deur mensewoord, mensebegrip en mense-uitdrukkings, wat eers mondelings oorgelewer is en later algaande meer geskryf is, maar nogtans mens-woord-begrippe en -uitdrukkings onder besondere omstandighede en uit verskillende tye, wat deur die toedoen van God, dit wat God bekend wil maak, oordra. Daar kan dus geen reglynige identifikasie van die Woord van God en die Heilige Skrif aanvaar word nie. Die identifikasie is indirek.

(II) 'n Tweede aangeleentheid waarvan kennis geneem moet word by die bepaling van die hermeneutiese reëls, raak die uitlegger. Die uitlegger is nie 'n voorleser van 'n kroniek nie, hy is 'n vertolker van 'n boodskap. Hy moet die boodskap uit die teks aflees en na die Bybelse bedoeling deurgee.¹¹⁾2 „Wie een Bijbelvers letterlijk vertaalt, is een schriftvervalscher, wie iets toevoegt een Godslasteraar”.¹²⁾

Dit is aan hierdie uitlegger dat die Hermeneutiek in 'n sekere sin wil voorskryf, en hoewel die uitlegger as sulks nie die bepaling van die Hermeneutiese reëls kan beïnvloed nie, moet daar tog terwille van duidelikheid oor sekere aspekte besin word, bv. oor die vraag of daar op een manier geëksegetiseer kan word en op 'n ander manier uitgelê kan word. Die meeste skrywers praat van die uitlegger ook as die eksegeet en hulle verwys deurgaans na die eksegeet as die een aan wie die Hermeneutiek voorskryf. Daarenteen egter, maak 'n man soos dr. J. de Swaan 'n onderskeid tussen eksegeet en uitlegger.¹³⁾ Die eksegeet is dan die luisteraar en die uitlegger is die verteller. Die eksegeet moet bepaal wat die outeur van die teks aan sy

¹¹⁾ R. Bijlsma a.w., bl. 226.

¹²⁾ L. H. K. Bleeker, a.w., bl. 3.

¹³⁾ Soos aangehaal deur L. H. K. Bleeker, a.w., bl. 17.

tydgenote gesê het en die uitlegger moet dan dit wat deur die ououteur van die teks aan sy tydgenote gesê is, oordra aan die uitlegger se tydgenote op so 'n wyse dat hulle die outeur van die teks reg sal begryp. 'n Goeie eksegeet is dan nie noodwendig 'n goeie uitlegger nie en die moontlikheid bestaan dat daar reg geëksegetiseer kan word en verkeerd uitgelê kan word.¹⁴⁾ So 'n benadering bring natuurlik verskeie probleme mee, bv. die vraag of 'n teksvers algemeen geskiedswetenskaplik en geïsoleerd ondersoek kan word en daarna dan na die teologiese saak gevra kan word. Kurt Frör oordeel: „Es ist nicht etwa so, dass zuerst undogmatisch und dann dogmatisch, zuerst neutral und dann wertend, zuerst objektiv und dann subjektiv interpretiert wurde. Mann kann nicht zuerst das ganze Geschehen aus seinen innergeschichtlichen Ursachen und aus der universalen Analogie erklären und dann hinterher, wenn das erledigt ist, die Frage nach dem schöpferischen Wirken Gottes in der Geschichte stellen“.¹⁵⁾ G. van Rad in „Theologie des Alten Testaments“ bl. 12, stel dit so: „Die theologische Deutung setzt nicht erst da ein, wo der literärkritisch und historisch geschulte Exeget seine Arbeit getan hat, so dass wir also zwei Arbeitsgänge hatten, einen historisch-kritischen und einen theologischen. Die theologische Deutung, die in dem Text einen Aussage vom Gott zu begreifen sucht, ist vom ersten Anfang des Verstehensprozesses wirksam“. Met hierdie laaste twee menings moet saamgestem word. Die historiese interpretasie kan nie los staan van die aktuele teologiese behandeling van die teks nie.

'n Ander aangeleentheid hang saam met die vraag na voorveronderstellinge, uitgangspunte en vooroordeel by die uitlegger. Die histories-kritiese metode wat 'n geweldige rol gespeel het in die jongste geskiedenis van die Hermeneutiek, die wil, onder invloed van die positivisme, nie 'n voorveronderstelling by die uitlegger toelaat nie. Net soos die empiriese wetenskappe objektief wil wees, so wil hierdie soort benadering dat die teologie, en daarom die uitlegger, objektief sal wees. Ek wil hieroor nie uitwy nie, ek wil slegs maar sê dat die positivistiese benadering self nie objektief kon bly nie, maar tog subjektief bepaald is, weliswaar nie deur dogmatiese lyne nie, maar deur 'n vooropgesette wêreldbeskouing wat deur 'n rasionalisties-liberalistiese gees beïnvloed is.¹⁶⁾ Soos reeds gesê ontbreek die tyd om breed hieroor te handel; ek wil volstaan met die uitspraak van Rudolph

¹⁴⁾ Vergelyk ook Th. C. Vriezen. **Hoofdlinien der Theologie van het Oude Testament**, 3e druk. Wageningen, 1967, bl. 137.

¹⁵⁾ K. Frör. a.w., bl. 59.

¹⁶⁾ H. van Oyen. **Inleiding tot de Theologische Studie**, Groningen, bl. 4.

Bultmann : „Voraussetzunglose Exegese kann es nicht begen”.¹⁷⁾

Dit bring ons by die vraag na die uitgangspunt van die uitlegger. Die uitlê van die Bybelse teks word nie bepaal deur die vraag of dit veronderstellingloos moet geskied of nie, want dit kan nooit veronderstellingloos geskied nie, maar wel deur die vraag na die uitgangspunt, die „Vorverständnis”.¹⁸⁾ Deur 'n uitgangspunt toe te laat by die uitlegger, word die uitlegger nie daarmee toegelaat om bevooroordeeld te wees nie, maar word die uitlegger toegelaat om die saak waarom dit in die hele Bybel gaan, in gedagte te hou. Dit kom daarop neer dat dit wat in die gemeente gebeur rondom en vanweë en deur die Heilige Skrif, bepalend is vir die Skrifuitlegging van enkelinge, selfs al is hulle eksegete in hulle studeerkamers of professore voor hulle studente. Deur die verkondigde Woord word die gemeente geskep, maar tegelyk bepaal die ontmoeting met die Woord die gemeente as die versameling van gelowiges en biddendes. In dit wat in hierdie versameling gebeur, het die uitleg die oorsprong en die doel. Alles wat deur die Hermeneutiese arbeid tot stand kom, het die oorsprong daarvan in hierdie gebeure en is daaraan meetbaar.¹⁹⁾ Die gemeenskaplike „hoor” van die gemeente kan nie geskei word van die ontvang en aanneem van die gawes van die Here in die Woord nie, daarom is die Hermeneutiese resultaat van die gemeente bepalend, ook vir die paraliturgiese handeling. Die uitleg van die Skrif, ook in die onderrig, moet sig bepaal deur die uitleg wat die, deur die Heilige Gees teenwoordige, Christus aan Sy gemeente laat doen.

Dat die vraag na die uitgangspunt belangrik is, is vanselfsprekend, want die vraag wat die uitlegger aan die teks stel, bepaal tog watter inligting hy sal ontvang. As die Bybel na filologiese, literêre, sosiologiese en geskiedkundig-ontwikkelings-samehang bevra word, kan tog net inligting in hierdie verband verkry word. Eers wanneer die teks gevra word wat dit, as woord van God, aan ons in die hede wil sê, eers dan kom die uitlegger by die punt waarom dit gaan, want alleen so kan die teks sê wat dit wil sê. So 'n benadering maak nie noodwendig metodes soos die histories - kritiese metode onbruikbaar nie, maar kan juis sulke metodes sinvol gebruik, omdat die teks tog uit die geskiedenis is.

---

¹⁷⁾ Aangehaal deur K. Frör, a.w., bl. 53.

¹⁸⁾ K. Frör, a.w., bl. 3.

¹⁹⁾ K. Frör, a.w., bl. 14.

Dit dien verder daarop gelet te word dat hierdie uitgangspunt-aangeleentheid die uitlegger in 'n soort van Hermeneutiese sirkel laat beland. Die verstaan van die enkele teks is slegs moontlik op grond van 'n „Vorverständnis” wat deur die Bybelse getuienis gesamentlik daargestel is. Omgekeerd word hierdie „Gesamtverständnis” deur die uitlê van enkele tekse voortdurend gekorrigeer en verbeter. Dit is 'n wisselwerking waarsonder die eksegetiese werk nie kan voortgaan nie. Uit hierdie sirkel kan die uitlegger nie tree nie, maar ook moet hy nie daarop terugval om oral net die bekragting van die vooropgestelde mening te soek nie.

Daar is nog ander vrae wat rondom die uitlegger bestaan, soos byvoorbeeld vrae wat saamhang met die feit dat die uitlegger 'n mens is wie se kennis begrens en onvolmaak is en wie se verhouding tot God versteur is deur die sonde, soos deur Dr. S. Greijdanus behandel in sy werk „Schriftbeginselen ter Schriftverklaren”, asook vrae met betrekking tot die verskillende soorte verklaarders wat Dr. J. T. Doedes in sy „Hermeneutiek voor de Schriften des Nieuwen Verbonds” behandel, maar die tyd ontbreek om nou nog daarvoor ook te spreek.

C. Die Hooflyne van die Bybelse Hermeneutiek.

I. Enkele los opmerkinge.

Die bedoeling is om hier enkele opmerkinge te maak wat, hoewel dit nie altyd direkte betrekking het op die hooflyne nie, tog in 'n sekere sin daarmee te make het.

Volgens G. Ebeling in „Wort und Glaube” vind die hermeneutiese probleem sy uiterste konsentrasie in die voltrekking van die prediking en daarom moet die homiletiese en kategetiese arbeid daaraan deelneem.²⁰⁾ Dit behoort dus tot die taak van die praktiese teologie om die hermeneutiese besinning tot die punt deur te voer waar dit in prediking en onderrig met die hoorder kontak maak. Die beslissende en oorspronklike sin van die Bybelse Hermeneutiek is dus die horende en biddende gemeente en een van die wesentlikste resultate van die hedendaagse teologiese Hermeneutiek is dan ook dat dit die noodwendige eenheid van die hermeneutiese en kerugmatiese diens beklemtoon; 'n aangeleentheid wat nie vergeet kan word by 'n bespreking van die Bybelse Hermeneutiek nie. Die taak van die Bybelse Hermeneutiek kan nie geïsoleer word van die verkondigings-

---

²⁰⁾ K. Frör, a.w., bl. 5.

taak van die Kerk nie, of om dit anders te stel: sinvolle uitleg van 'n teks kan nie in 'n geïsoleerde wetenskaplike ruimte beoefen word nie, maar slegs in diens van die lewendige aanspreek van die deur die Heilige Gees teenwoordige Christus aan Sy gemeente. Dus soos, vröer aangetoon is, is dit raadsaam om te waak teen 'n skeiding van die eksegeese in 'n „wetenskaplike” of historiese eksegeese aan die een kant en 'n teologiese of aktuele eksegeese aan die ander kant.

'n Ander opmerking hang saam met die feit dat 'n groot deel van die Hermeneutiese arbeid in beslag geneem word deur die feit dat die Bybelse oorlewering nie gespaar kan word van beoordeling deur die moderne historiese bewussyn nie. Daaroor en daarvan kan baie gesê word maar ek wil net die opmerking maak dat dit my lyk of die resultate van die historiese arbeid nie met skrik verneem moet word asof die geskiedkundigheid van die Woord van God die gemeente in die weg staan nie, maar dit moet in diens van die Woordverkondiging gestel word, as dit kan meehelp tot die beter verstaan van die Woord. Die Bybelse Hermeneutiek moet dus ook meehelp dat die geskiedkundigheid van die oorlewering deur uitlegging en hoorder reg gesien en waardeer sal word. Eintlik het ons hier te doen met 'n aspek waaroor 'n mens nie met 'n paar sinne alles kan sê nie, want die historiese-kritiese metode het die afgelope 300 jaar 'n geweldige invloed uitgeoefen op die eksegetiese arbeid van die Kerk, ten goede en ten kwade. Hoe dit ook al sy, die resultate van die historiese arbeid kan nie geïgnoreer word nie en dit bly ook waar dat dit 'n diens lewer, wat goed te pas sou kom in die gedagtegang van die Reformatoriese Hermeneutiek,²¹⁾ hoewel dit nie aanvaar kan word as enigste, of te wel, oorheersende metode van uitleg nie, en hoewel dit baie versigtig en Bybels-krities gebruik moet word.

'n Derde opmerking wat ek maak, het betrekking op die dogma en belydenis van die Kerk. Soos wat daar sprake is van 'n wisseling (Hermeneutiese sirkel) tussen die getuienis van enkele boeke of tekse en die gesamentlike getuienis van die kanon, so is daar wisselwerking tussen teenwoordige getuienis en vroeëre uitleggings. Die hermeneutiese arbeid oor die eeue heen kan nie sonder meer eenkant gelaat word in die hermeneutiese arbeid van die hede nie, want die vroeëre hermeneutiese resultate het ook in die midde van die gemeente tot stand gekom. Die dogma en belydenis van die Kerk kan daarom nie

---

²¹⁾ K. Frör, a.w., bl. 48.

geïgnoreer word nie, want dit is niks anders as saamgevatte uitleg van die Skrif, soos wat dit onder leiding van die Heilige Gees in die Gemeente geskied het nie. Dit beteken nie dat die dogma en belydenis onfeilbaar is nie, maar dit is bakens wat tot groot hulp is in die eksegetiese handeling van die teologie, terwyl die eksegetiese arbeid ook nog die funksie van gesonde kritiek teenoor die resultate van die verlede het. Daar mag geen stagnasie wees nie. Die Heilige Gees is immer werksaam deur die lewende Woord. Die kerklike leer wil doelmatige uitleg van die Bybelse getuienis wees en dit dien. Deur die deurvoering van die uitleg word die Skrif altyd meer tot 'n nuwe kritiese maatstaf vir die verstaan van die Kerklike leer en daarom moet die uitleg altyd voortgaan in die hede, al kom dit dikwels neer op herhaling van wat reeds in die Dogma en belydenis staan, want so word die leer van die kerk steeds meer verantwoord.

II. *Algemene Hermeneutiek en Bybelse Hermeneutiek.*

Dit is noodsaaklik vir die bepaling van die Hooflyne van die Bybelse Hermeneutiek, om eers na te gaan wat die verhouding van die Bybelse Hermeneutiek tot die algemene Hermeneutiek is, omdat dit 'n wesentlike verskil in die hooflyne te weeg sal bring as die Bybelse Hermeneutiek slegs 'n onderafdeling van die algemene Hermeneutiek is teenoor die ander moontlikheid, nl. dat die Bybelse Hermeneutiek 'n selfstandigheid het wat veroorsaak dat dit eie besondere reëls bepaal.

Hoewel ek ook hierdie aspek nie breed wil behandel nie, wil ek net t.w.v. hierdie referaat dit stel dat die uitgangspunt hier is dat daar 'n belangrike verskil is tussen die Algemene Hermeneutiek en die Bybelse Hermeneutiek, want, terwyl dit waar is dat dit in die Hermeneutiek primêr gaan, nie slegs om die verstaan van die woord nie, maar om die verstaan **deur** die woord, ²²⁾ het die Algemene Hermeneutiek te make met die uit-en-uit mensewoord, terwyl die Bybelse Hermeneutiek te make het met die Heilige Skrif wat die woord van God is op 'n besondere en eie wyse. ²³⁾ Die Bybelse Hermeneutiek het nie te doen met tradisie in die algemene en formele sin van die woord nie, maar met 'n geheel bepaalde en begrensde tradisie; Bybelse Hermeneutiek is dus nie aangewys op 'n veel-tal weersprekende tradisie nie, maar op die oorlewering van

---

²²⁾ K. Frör, a.w., bl. 112.

²³⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 6.

eenmalige, bepalende gebeurtenisse in die geskiedenis en die interpretasie daarvan. Die onvermydelike variasie van die oorelewering word verstaan as die immer nuwe verlewending van die Woord van God in konkrete situasies!²¹⁾ Hoe dit ookal sy, omdat die Bybelse Hermeneutiek te make het met die Heilige Skrif as die Woord van God, sal dit moet verskil van die algemene Hermeneutiek, omdat dit sig moet laat bedien van sekere beginsels wat in die geloof gegrond is en wat nie altyd aanvaarbaar is vir die logika van die mens nie, omdat dit te make het met die Almagtige God wat meer is as wat die denke van die mens kan bevat.

Terwyl die verskil tussen algemene Hermeneutiek en Bybelse Hermeneutiek as 'n feit aanvaar moet word, moet daar egter op gelet word dat dit nie beteken dat daar glad nie kontak is nie. Die uitleg van die Bybelse tekse kan nie willekeurig of sakraal vasgepen word nie, maar moet kennis neem van die arbeid van die algemene Hermeneutiek. Die Bybelse Hermeneutiek maak gebruik van die begrip en sekere metodes van die algemene hermeneutiek en luister ook na die probleme daarvan, veral as dit betrekking het op die metodes wat ook die teologiese nood kan oorwin. In werklikheid onderskei die Bybelse Hermeneutiek sig van die Algemene Hermeneutiek, nie deur 'n besondere metode nie, maar deur die besondere omstandighede waarin dit geskied nl. in die teenwoordigheid, en tot diens, van die verkondigende en verkondigde Christus in die gemeente. Dit bly waar dat, hoewel die Heilige Skrif Woord van God is, dit ook mensewoord is in diens van God en dat die Bybelse Hermeneutiek dus nie te doen het met 'n bonatuurlike eenaardige woord nie, en dus ook nie 'n bonatuurlike metode nodig het nie. Die gewone metode van die algemene Hermeneutiek word dus gebruik, net onder ander omstandighede en met ander voorbehoude.

Dit bring ons by die vraag na die oorsprong van die hooflyne van die Bybelse Hermeneutiek.

Soos uit die voorafgaande blyk, sal die Bybelse Hermeneutiek vir sommige van sy hooflyne van die algemene Hermeneutiek afhanklik wees, want God gee Sy Woord in die Heilige Skrif deur mensediens wat beïnvloed is deur tyd en omstandighede, maar omdat hierdie mensewoord in die Heilige Skrif in diens van God staan en God Sy eie bedoeling daarmee het, sal die hooflyne van die Bybelse Hermeneutiek in die Bybel self ge-

---

²¹⁾ K. Frör, a.w., bl. 18.

soek moet word, in elk geval, wat die kern daarvan betref, en sal die Bybel self ook moet bepaal in hoe 'n mate die hooflyne wat van algemeen hermeneutiese oorsprong is sal kan geld.

Hier lê nou egter weer 'n probleem, want die beginsels vir uitleg is nie iewers in die Bybel saamgevat nie, maar lê opgesluit en versprei deur die ganse Heilige Skrif, en hoewel daar enkele tekse is wat hierop betrekking kan hê, is hulle nie voldoende nie omdat die Bybel in elk geval ook nie 'n handboek vir Bybeluitlegkunde wil wees nie ²⁵⁾ en sal die Hermeneutiek die hooflyn uit die Bybel moet aflei deur na te gaan hoedat die Skrif self die Skrif verklaar, of te wel, hoedat in die Heilige Skrif die Heilige Skrif verklaar word. Dit bring mee dat daar nagegaan moet word hoe in die Ou Testament die Ou Testament gebruik en verklaar word, hoedat in die Nuwe Testament die Ou Testament gebruik word en hoedat in die Nuwe Testament die Nuwe Testament verklaar en gebruik word.

Volgens dr. S. Greijdanus kom dit daarop neer dat daar nagegaan moet word hoe een skrifuitspraak op 'n ander plek uitgelê word en hoe word 'n saak waaroor op een plek 'n uitspraak gegee is, op 'n ander plek hanteer en ook hoe word uitsprake deur die dade van God verklaar en toegelig. Verder wil hy dat daar ook nagegaan sal word hoedat, wat hy noem, die organe van Godsopenbaring die Skrif uitleg en verklaar. Daaronder verstaan hy dat daar nagegaan moet word hoedat Jesus Christus die Skrif gebruik en verklaar; hoedat die Profete, Evangeliste, Apostels ens. die Skrif gebruik en verklaar. ²⁶⁾ Hierby kan nog verskeie ander onderskeidings wat gemaak word, gevoeg word, maar omdat ek ook nie breed daarop kan ingaan nie, laat ons dit daar en onderskryf ons die beginsel dat die Bybel sy eie vertolking met sig meedra en dat uit die wyse waarop die Bybel die Bybel gebruik af te lees is hoedat die uitlegger die Bybel sal gebruik.

'n Vraag waarna egter nog eers geluister moet word, is dit: „Besit die Skrifgebruik van die Skrif normatiewe gesag vir die Skrifgebruik van die Kerk?” of beter nog: „Op welke wyse besit die Skrifgebruik van die Bybel normatiewe gesag vir die Skrifgebruik van die Kerk?” Hierdie vraag is nie onnodig nie, veral as dit onthou word dat diegene wat in die Bybel geskrywe het, besig was om die **Bybel** te skrywe en dat dit nie primêr in die Bybel gaan om wat die skrywer bedoel

²⁵⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 56.

²⁶⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 57 en 58.

nie, maar om wat God bedoel. Alles in ag geneem is daar sekere elemente in die Bybelse Skrifgebruik wat kwalik as normatief kan geld vir die Kerklike Skrifgebruik, want elke vertolking het in die metodiek daarvan, naas trekke wat voortvloei uit die inhoud, ook trekke wat verband hou met die tyd en omstandighede waarin die vertolking plaasvind. Nie dat vorm en inhoud van mekaar geskei kan word nie, want die vorm is van betekenis vir die verstaan van die inhoud, maar as die Nuwe Testamentiese skrywers bv. van Rabbyne skrifverklaring, waarin simboliese, allegoriese en tipologiese skrifuitleg voorkom, gebruik maak, dan wil dit tog nie sê dat die Kerk sonder meer die Bybel in sy geheel daarvolgens moet vertolk nie. Die skrywers in die Nuwe Testament gee self 'n aanduiding deurdat hulle, hoewel hulle van die tegnieke van hulle tyd gebruik maak, dit tog temper, sodat bv. waar in die tipologie die Rabbyne die „tipe” van die Ou Testament die grootste maak, in die Nuwe Testament die „tipe” van die Ou Testament die kleinere is. Ds. R. Bijlsma los die probleem op deur onderskeid te maak tussen die tegniek en metodiek van bewysvoering aan die een kant en interskriptuele relasie aan die ander kant. ²⁷⁾ Eersgenoemde is vervangbaar sodat dit bepaal is deur tyd en omstandighede terwyl lg. blywend en normatief is. So wys hy bv. daarop dat die uittog uit Egipte na vorm en inhoud in Jesaja 48 behou word, maar omdat dit daar gebruik word om die terugkeer uit ballingskap aan te kondig, word dit tegnies anders gebruik. ²⁸⁾ Dit geld ook in Nuwe Testamentiese skrifgebruik. Hierdie onderskeid wat dr. Bijlsma maak, lyk my 'n goeie een wat onderskryf kan word.

III. Die Hooflyne

(i) *Uit die Geskiedenis.*

(a) **Die Skrifuitleg van die Reformatore.**

Hoewel die geskiedenis van die Hermeneutiek baie meer bevat as net die skrifuitleg van die Reformatore, wil ek net oor lg. 'n paar opmerkinge maak, aangesien dit van belang is vir die hooflyne van die Bybelse Hermeneutiek soos dit deur hierdie referaat gestel word.

Die Reformatore verstaan die Woord van die Bybel as die daadwerklike aanspreek van God waardeur Hy die hoorder

---

²⁷⁾ R. Bijlsma, a.w., bl. 20.

²⁸⁾ R. Bijlsma, a.w., bl. 228.

tot geloof en belydenis oproep. Vir hulle gaan dit in die Heilige Skrif nie primêr om 'n historiese dokument nie, maar om God wat in en deur die Woord na ons gryp. Die Woord van God is „viva Vox” (lewende woord), dit is gepredikte woord „das van der mündlichen Predigt herkommt und in der mündlichen Predigt auszulegen ist”,²⁹⁾ en die eksegeese moet daaraan diensbaar wees, ook waar van gramaties-filologiese eksegeese gebruik gemaak word. Die Reformatore wou die Woorduitleg vry maak van die moralisering van die humaniste, die geesdrywery van die dweper en die institusionele outoriteit van die kerk. Die Skrif moet sigself uitlê. Vir die Reformatore is die sentrale boodskap van die Bybel Jesus Christus en alle uitsprake moet in die lig daarvan verstaan word. Die Skrif, omdat dit een doel en een middelpunt het, kan net een betekenis hê.

Die meer betekenis van die allegorie gaan nie op nie. Wat die Skrif as preekwoord te sê het, openbaar die sensus litteralis want daarin en daardeur spreek God. Die lewende Woord, waarin en waardeur Christus Sy gemeente aanspreek, is self Geestelike woord en het geen verdere duistere „geestelike bedoeling” nie. Calvyn het in sy kommentaar op Galate gesê: „Ek erken dat die Skrif 'n oorfloedige en onuitputlike bron van alle wysheid is, maar ek ontken dat die vrugbaarheid daarvan bestaan in verskillende betekenis (variis sensibus) wat elkeen na sy eie vrye wil daarby kan versin”.³⁰⁾ Die teruggryp op die Heilige Skrif in die sin van „sacra scriptura autopistos est” en „sacra scriptura sui ipsius interpres est” het die hermeneutiese arbeid geheel verander. Daar die tradisie en kerklike leeramp (Konsilie en Pousdom) as outoriteite twyfelagtig geword het, moes die skrifuitleg die verantwoordelikheid vir die regte leer oorneem. So ontwikkel die teologie dat dit eintlik in geheel verantwoordelike skrifuitleg word. Die teologie het dit tot taak geneem om die reine suiwer leer uit die Skrif te haal en te verdedig. Die enigste nadeel van die verandering was dat die teologie nou die ontlasting deur die tradisie en kerklike amp kortgekom het, sodat daar naderhand probleme ontwikkel het soos dié van die ortodoksisme wat met die „verbale” inspirasie die skrif wou vrywaar van teenspraak en dié van die historiese metode wat te veel op die menslike karakter van die Heilige Skrif gaan konsentreer het. Die her-

---

²⁹⁾ K. Frör, a.w., bl. 24.

³⁰⁾ S. Greijdanus, a.w., bl 185.

meneutiese reëls van die Reformatore was dan in kort dit : ³¹⁾

- (i) Die Heilige Skrif is die Woord van God, die Heilige Boeke moet met vrese van God gelees word, so „als wenn wir Gott selbst reden hören”.
- (ii) Die Heilige Skrif is „autopistos”.
- (iii) Die leiding van die Heilige Gees is nodig om die Heilige Skrif te verstaan, daar dit om die „sin” van die Woord gaan.
- (iv) Die outentieke teks van die Heilige Skrif is dié in die grondtale.
- (v) Die uitleg van die Kerk moet in ag geneem word, hoewel dit nie die Heilige Skrif mag oorheers of bind nie. Die Heilige Skrif is die hoogste en finale outoriteit, los van kerklike outoriteit, hoewel dit onwaardig is om die Skrif na die wil van elkeen te verklaar, daarom is dit ook gestel : „Men kan langs geen anderen, beteren weg tot het rechte inzicht komen, dan wanneer vrome leeraren in eene Godvruchtige samenspreking gemeenskaplik een onderzoek instellen”. ³²⁾.
- (vi) Die hoogste regter oor die Skrifuitlegging is die Heilige Skrif self. „De verklaring van de Schrift moet uit haar zelve gezocht worden zodat zij haar eigen uitlegster is, terwyl de regel des geloofs en der liefde de leiding aan geeft”. ³³⁾
- (vii) Die Reformatore leer ook van die Skrif : Die noodsaaklikheid daarvan, die volkomenheid daarvan, en die deursigtigheid daarvan, sodat, „wat ter zaligheid noodig is te weten, in de Schrift zoo doorzichtig en helder is ontvouwd, dat het ook door ongeleerden, als zij met opmerkzaamheid en aandacht lezen, begrepen kan worden”. ³⁴⁾. Dit neem egter nie weg dat daar „in die ware Kerk van Christus ook een ander slag van verklaarders is, nl. dienend en onder God en zijn Woord gesteld”. ³⁵⁾.
- (viii) By die uitlegging van die Heilige Skrif moet ge-waak word teen willekeurige allegorieë en inlegging van die spekulasies. Die eenvoudige egte sin van die Heilige Skrif moet geld, geen „Schattenbilder, noch allegorischen Träumereien”.
- (ix) Die noodsaaklikheid van die kennis van die grammatika en grammatikale verklaring word gehandhaaf.
- (x) Rekening moet gehou word met tyd, omstandighede en verband.
- (xi) Volgens dr. S. Greijdanus is ’n volgende hermeneutiese beginsel : „Niet alleen wat „expressis verbis”

---

³¹⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 183.

³²⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 184.

³³⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 185.

³⁴⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 185.

³⁵⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 185.

- geschreven staat is Gods Woord, maar ook wat bij goede gevolgtrekking uit het geschreven volgt.³⁶⁾
- (xii) Die analogia fidei moet nie verwaarloos word nie. Daarmee word bedoel dat die algemene geloofswaarhede soos deur die Heilige Skrif geleer, dus die Christelike geloof, in ag geneem moet word by die skrifuitleg.
- (xiii) Die „duistere plaatzen” moet uit die duidelike of dit wat duideliker is, verklaar word en nie andersom nie.

II. Die Hooflyne self.

In wat tot hiertoe gesê is, is reeds beginsels vervat wat as hooflyne van die Bybelse Hermeneutiek kan geld omdat dit op sigself meehelp om die benadering van die uitlegger te bepaal. Van die beginsels sal daar nou hier herhaal word, maar sonder enige verdere bespreking daarvan. Ook sal ander stellings gemaak word wat nie bespreek sal word nie, omdat dit as gevolg van wat reeds gesê is, vanselfsprekend is.

(a) *Algemene Hooflyne van die Bybelse Hermeneutiek*

Ek gee hier net puntsgewys die beginsels van die algemene Hermeneutiek wat ook vir die Bybelse Hermeneutiek sal geld :

- (1) Noukeurigheid, wat eintlik vanselfsprekend is, maar wat maklik verwaarloos word.
- (2) Daar moet sorgvuldig gelet word op wat gesê of geskryf is, en hoe dit gesê of geskryf is.
- (3) Die taalkundige aspek moet nie verwaarloos word nie. Watter woord word gebruik, in watter vorm kom dit voor; die vraag na geslag, naamval, tyd, subjek, objek ens. Daarmee hang natuurlik saam dat die kennis van die oorspronklike taal by die uitlegger veronderstel word.
- (4) Wie is die spreker of skrywer en wat is sy omstandighede.
- (5) Aan wie skryf hy of tot wie spreek hy en wat is die omstandighede van die een aan wie hy skryf of tot wie hy spreek.
- (6) Die wyse waarop gepraat of geskryf is, bv. is dit verhalend of vraend, bewarend of toegewend, voorwaardelik of stellend ens.
- (7) Die gedagtegang, of te wel, die loop van die redenasie moet nagegaan word. Daarmee hang saam dat daar gelet moet word op watter stadium van die ontwikkeling van die gedagtegang dit gesê of geskryf is.
- (8) Dit is ook belangrik om te bepaal waarom en waartoe die betrokke woord of woorde gesê of geskryf is.

³⁶⁾ S. Greijdanus, a.w., bl. 186.

- (9) Wanneer is dit gesê, m.a.w. watter tyd.
- (10) Die uitleg moet „objektief” wees in die sin dat, m.b.t. die Heilige Skrif, die bedoeling van God moet uitkom. Daar mag nie „insegese” plaasvind nie en daar mag ook nie bevooroordeelde oorgeslaan word nie, of half gelees word nie.

By hierdie lys kon daar seker nog ’n paar punte gevoeg word wat in elk geval daarop sal neerkom dat die uitlegger al die wetenskap tot sy beskikking moet gebruik as dit tot diens kan wees vir die duidelike lees van die teks en mits dit nie bots met die Heilige Skrif self nie, of dan, met die Bybelse hooflyne self nie.

(b) *Bybelse Hooflyne van die Bybelse Hermeneutiek.*

Hierdie gedeelte vorm die kern en is die bepalende van die beginsels wat deur die Bybelse Hermeneutiek aan die uitlegger voorgehou word.

Allereers moet dit net weer gestel word dat daar uitgegaan word van die standpunt dat die Heilige Skrif, Ou Testament en Nuwe Testament tesame, ’n eenheid is ten spyte van die veelheid van „auctores secundarii”, want die eenheid is ’n eenheid van outeur, heilsinhoud, doel en gesag.

Fundamenteel bly ook die geloof dat die Heilige Skrif op ’n eie Godgegewe wyse Woord van God is wat onfeilbaar is in die sin dat God eerlik en na Sy wese Homself in en deur hierdie Woord openbaar, en die geloof dat die Heilige Skrif „autopistos” is en nie afhanklik is van bevestiging deur wetenskappe buite die Skrif om nie.

Tweedens moet dit ook duidelik verstaan word dat daar uitgegaan word van die bepalende en oorheersende beginsel dat die Heilige Skrif sigself moet verklaar.

Derdens wil ek net sê dat ek dit nie nodig geag het om stap vir stap aan te toon hoedat die Ou Testament in die Nuwe Testament gebruik word nie of hoedat die Evangelies die Ou Testament gebruik en verklaar, ens. nie — ek wil slegs die resultate wat so ’n studie meebring, aan u voorhou en enkeles daarvan verduidelik.

- (1) Die eerste hooflyn, wat eintlik grondliggend van aard is, is dat die uitlegger die struktuele opbou van die Heilige Skrif moet eerbiedig. Dr. R. Bijlsma toon oortuigend aan dat die Ou Testament ’n sekere struktuur het waarin die Tora die middelpunt is waarom al die ander geskrifte sirkel in die volgorde van Tora, Nebiim, Ketubim.

In die Nuwe Testament bestaan die struktuur uit die Evangelies as middelpunt, dan die apostelbriewe, die katolieke briewe en die Apokalips. „Het Schriftgebruik in het Nuwe Testament eerbiedigd en honoreert de struktuele opbouw van de Heilige Sckrift zowel formeel as materieel”.³⁷⁾ Die „interskriptuale” relasie wat dan bestaan tussen hierdie geskrifte, word beheers deur die openbaringsdade van God; so bv. word dit in die Ou Testament beheers deur die skepping, die geskiedenis van die aardsvaders, die uittog uit Egipte, die verbond by Sinaï, die inbesitneming van die beloofde land en die Dawidiese Koningskap van Jahwe te Sion. In die Nuwe Testament word dit weer oorheers deur die koms van Jesus Christus, wat op sy beurt weer die openbaringsdade van God tot heil van Israel, soos dit deur die Ou Testament weergegee word, ’n nuwe betekenis gee. Na aanleiding van die strukturele opbou moet dit nie uit die oog verloor word dat die gegewens in die Heilige Skrif aancenskakel in ’n heils-historiese dinamiek van vervulling nie. Daarmee word bedoel dat ’n onophoudelike eskatologiese drang die gang van die historiese opbou vir die toekoms, bv. die bereikte rus van die volk in die land Kanaän is geen eindpunt nie, maar word in veranderde omstandighede weer beginpunt van ’n nuwe verwagting wat, te midde van die verwarring in die geskiedenis, uitsien na die rus van die volk van God wat eenmaal gegee sal word. „Elke vervulling van een belofte gaat weer opnieuw als belofte opwek om door Jahwe vervuld te worden.”³⁸⁾.

Hierdie hele hooflyn hang saam met, en noodsaak dat die Heilige Skrif Christussentries uitgelê moet word. Die Heilige Skrif word vervul in Jesus Christus. Die Ou Testament gaan in vervulling met die koms van Jesus Christus en die Ou Testament en Nuwe-Testament gaan in vervulling met die wederkoms van Jesus Christus. Hierdie hooflyn lê baie duidelik in die Heilige Skrif, en is miskien een van die duidelikste. Alles wat in die Heilige Skrif geopenbaar word, moet in verband met Jesus Christus gesien en verstaan word. Met Jesus Christus word bedoel die Seun van God, wat gebore is uit die maagd Maria, gely het en gekruisig is en begrawe is en opgestaan het uit die dood en opgevaar het na die Hemel. Ek stel dit so, omdat daar dikwels ’n verkeerde opvatting is oor die persoon en werk en betekenis van Jesus Christus.

- (2) ’n Tweede grondliggende hooflyn is alreeds in ’n sekere sin bespreek en word hier net herhaal, nl. dat die uitlegger nie die verkondigingskarakter van die Heilige

³⁷⁾ R. Bijlsma, a.w., bl. 73.

³⁸⁾ R. Bijlsma, a.w., bl. 216.

Skrif moet vergeet nie. Die Heilige Skrif is verkondiging en wil verkondig word. Dit gaan in die Heilige Skrif nie primêr om literatuurvorme, legendes, mites ens nie, dit gaan wel daarom, maar dan met sekondêre betekenis: primêr gaan dit daarom dat met behulp van al hierdie dinge daar 'n boodskap gebring word wat verkondig moet word. So is die Heilige Skrif nie 'n doel op sigself nie, maar 'n middel tot 'n doel.

- (2) 'n Derde grondliggende hooflyn wat die uitlegger in die oog moet hou is die feit dat die skrifgebruik in die Bybel 'n onderskeiding vertoon waarin parenetiese en historiese gesag ondergeskik gestel word aan die heilsgesag. Dr. R. Bijlsma noem dit „Differentiatie binne het Schriftgezag”.³⁹⁾ Historiese gebeurtenisse word meegedeel omdat dit die heil van God tot openbaring bring of t.w.v. die bekendmaking van hierdie openbaring. Daar is nie gestreef na 'n eksakte weergawe van wat gebeur het nie; wat gebeur het, word slegs in relasie gesien met die handeling van God. In wat gebeur het gaan dit nie om die gebeurtenis self nie, maar om wat God godoën het, doen en sal doen. Die betekenis wat elke gebeurtenis het in en vir die heil wat God aan die wêreld skenk, is van belang. Historiese gegewens word, met behoud van hulle historiese karakter, op die wyse diensbaar gemaak aan die heilsboodskap. Dieselfde geld die geboorte en voorskrifte. Dit word nooit as op sigself staande reëls opgevat wat 'n krag in sigself het nie, maar dit dien om mense in 'n bepaalde tyd en met die oog op 'n bepaalde situasie, te bewaar by die heil van God.
- (4) By die verklaring van een deel van die Heilige Skrif moet ander dele wat oor dieselfde onderwerp spreek, in berekening gebring word. Die geheel van die Heilige Skrif en die ontwikkelingsgang van die openbaring moet dan in ag geneem word. Deur die gebruik van die kanon in die godsdiens en onderwysing betuig die kerk dat die kerk, wanneer dit die een teks beluister dit ook die ander interpretasie van dieselfde oorlewering in ander geskrifte van die kanon wil beluister en in ag wil neem. Die eerste tree op die weg van die selfinterpretasie van 'n teks is dat die ander skrifgebeurtenisse moet meesprek. 'n Teks kan nie geïsoleer word en so uitgelê word nie, maar moet met behulp van ander uitsprake oor dieselfde aangeleentheid verstaan word.
- (5) Die Heilige Skrif en elke deel daarvan moet verklaar word in ooreenstemming met die gees of gedagtegang van die hele Heilige Skrif. Bv. wanneer in Matt. 5:43 op grond van Levitikus 19:18 die afleiding gemaak word dat die vyand gehaat moet word, dan korrigeer Christus dit.

---

³⁹⁾ R. Bijlsma, a.w., bl. 216.

- (6) By elke deel of teks van die Heilige Skrif moet steeds gelet word op die kenmerkende. Twee tekse kan dieselfde wees, maar verskillend gebruik word. Omstandighede, volgorde, samehang ens. kan die betekenis van dieselfde woord verander. Vgl. bv. Ps. 24:1(a) en I Kor. 10:26.
- (7) Die uitlegger moet daarteen waak dat hy nog rasionalisties, nog oorgeestelik afwyk van, of, in stryd kom met, die letter van die teks. Daar moet nie na 'n duistere of geheime betekenis „agter” die teks gesoek word nie; elke teks moet verstaan word en beluister word soos dit daar staan sonder om te vergeet dat dit deel van die Bybel is en dat dit 'n boodskap dra wat in verhouding met die Bybel is. Die teks moet nie „vergeestelik” of „anders” of op verskillende maniere uitgelê word nie, maar na die bedoeling wat die Bybel daarmee het. Daar is party tekse wat nie letterlik opgeneem kan word nie, maar dit neem nie weg dat die uitlegger steeds gebonde is aan die teks en verantwoording daarvan verskuldig is nie. Die letter van die teks dien as grondslag en moet gerespekteer word. Uit wat letterlik geskrywe staan, kan daar egter met goeie reg afleidinge en gevolgtrekkinge gemaak word, mits dit net nie losbandig en onverantwoordelik gedoen word nie. Vgl. Ex. 3:6 in Matt. 22:32.
- (8) Die uitlegger moet steeds noukeurig oplet na, en onderskei tussen, die besondere en die algemene. Uit iets besonders wat gesê word kan dikwels 'n algemene waarheid afgelei word en ook andersom. Vgl. I Joh. 3:15 en Joh. 8:39.
- (9) Die uitlegger moet die Heilige Skrif nie sonder in agneming van die inhoud van die geloof verklaar nie. Hier is die analogia Scriptura, analogia fidei en die analogia dogmatis ter sprake, hoewel lg. natuurlik nie onfeilbaar is nie en hoewel die probleem van die „analogia fidei” ook nog blykbaar nie deurworstel is nie. (Vergelyk Dr. Th. C. Vriezen: Hoofdlijnen der Theologie van het Oude Testament, bl. 145). Om 'n voorbeeld te noem: die verklaring van Joh. 9:3, waar Jesus Christus van die blindgeborene sê dat nie hy nie en ook nie sy ouers gesondig het nie, kan nie strydig verklaar word met Rom. 3:10 waar dit gestel word dat daar geen regverdige onder die son is nie. Netso ook kan Joh. 17:3 bv. nie strydig met die geloof in die drie-eenheid van God verklaar word nie.
- (10) Die Heilige Skrif moet in haar onderskeie dele en boeke en geskrifte na die eie aard van elke deel afsonderlik verklaar word. Apokaliptiese dele kan bv. nie as historiese boeke verklaar word nie en poësie ook nie soos 'n gelykenis nie.
- (11) Die reël dat die Heilige Skrif „sui ipsius iudex et inter-

pres est” moet deurgaans geld. By die uitleg van die Heilige Skrif moet alles in ag geneem word, ook wat buite die Heilige Skrif om bestaan, maar hierdie lg. is hoogstens hulpmiddel en mag nie die Heilige Skrif voorsê of weêrlê nie, omdat God die hoogste waarheid besit en Hy Hom slegs in en deur Sy Woord openbaar en op geen ander plek nie. Die waarheid van die Woord behoort altyd voorkeur te geniet bo waarheid van die menslike wetenskap, want God is groter as die mens. Die Heilige Skrif moet in haar eie lig gesien word en in haar eie lig beoordeel word en in haar eie lig verklaar word.

- (12) Die teks wat uitgelê word moet nie uit die verband wat dit met die perikoop het waarin dit staan, gelyk word nie en net so moet die verband wat die perikoop met die res van die geskrif en met die Heilige Skrif as sulks het, nie uit die oog verloor word nie.

Sommige van hierdie genoemde hooflyne oorvleuel mekaar op sekere punte, ander weer kan nog verder uitgebrei word en, soos wat die teologiese Hermeneutiek vorder, kan daar nog bygevoeg of verander word, maar in die geheel gesien bevat die hooflyne die gesamentlike mening dat die eksegeet nie willekeurig en bloot op grond van mensekennis moet uitleê nie, maar dat hy hom moet laat lei deur die Heilige Skrif wat die bron en vorm, inhoud en rigsgoer van die verkondiging is. Die uitlegger durf nie vergeet dat, al is dit mense wat oortel en neergeskryf het, dit nogtans God is wat gespreek het en dat al is dit mense wat op menslike wyse in die verkondiging spreek, dit nogtans gebeur dat deur die werking van God, die Heilige Gees, die spreke gehoor en aangeneem word as die spreke van God, mits dit in ooreenstemming bly. Dit bly immer waar dat wat God gespreek het en aan Sy volk laat sê het, Hy steeds bly spreek en laat sê.

IV. Besondere probleme wat langs die hooflyne bespreek moet word.

Dit gaan hier om besondere vrae wat n.a.v. die hooflyne en ook daarlangs bespreek moet word, omdat dit verwarring kan skep.

1. Die mite en die probleem van „Entmythologisierung”.

In die teks van die Heilige Skrif is daar mitologiese tradisies werksaam wat die teologiese Hermeneutiek voor besondere probleme bring.

Oor wat alles as mitologies bestempel kan word, bestaan daar verskil. Sommige wil alles wat teenstrydig voorkom, as

mitologies bestempel, ander weer noem die voorfilosofiese en voorwetenskaplike denkstruktuur en uitdrukkingswese mitologies. Die beteken dat alles wat nie histories bewys kan word nie, mitologies is. Dit lyk egter die beste om te aanvaar dat die mite in die „oorsprong-geskiedenis” werksaam is. Die mite wil die oorsprong van dinge vir die mens verklaar. In die Bybel is die mite dan ook op hierdie wyse werksaam, met die verskil, dat waar van mitologiese stof in die Bybel gebruik gemaak word, die mite of die betrokke dele daarvan, met 'n Bybelse inhoud gelaai word, sodat dit die saak waarom dit in die Bybel gaan, sal dra. Die mite word so as't ware „entmytologisiert” en in diens van die Woord van God gebruik. In elk geval kan dit onteenseglik gestel word dat die Bybel nie 'n neweganger van die mitologie in die wêreld wil wees nie, maar juis 'n teenvoeter. Die Bybel vertel geen mite nie, maar gebruik mitologiese stof as uitdrukkingsmiddel in die diens van die Woord van God.

Hoe sal die uitlegger nou hierdie mitologiese stof hanteer? Dit is duidelik dat dit nie omseil moet word nie. Dit moet nie gaan om: „Hoe kan ek die hoorder die ontmoeting met die mitologiese uitsprake spaar nie”, maar wel, „wat kan ek doen om die ontmoeting vrugbaar en positief te laat verloop”. Die uitlegger moet die hoorder in die mitologiese uitsprake inlei en daardeur lei, sodat hy sal verstaan dat dit 'n vorm van mededeling is waarvan gebruik gemaak word in die Bybel. Die mitologiese taal moet ook nie, nadat die boodskap daarvan verneem is, verwerp word nie, maar dit moet steeds daarmee saam gebruik word, veral as die agtergrond goed verstaan word. Die mitologiese stof moet verstaan word en so behou en gebruik word. Dit moet nie as 'n verwerplike kleed behandel word nie, want dit is so onder leiding van die Heilige Gees gekies en dien dikwels die doel beter as die moderne verduideliking. Die hoorder moet leer om die geskiedkundigheid van die Bybelse spraak te aanvaar en daarmee om te gaan.

2. Apokaliptiek

Apokaliptiese tekse en geskrifte vervul 'n belangrike rol in die Heilige Skrif. Die klassieke profesie is tydruimtelik gebonde. Die apokaliptiese tekse breek met die klassieke eenheid van tyd, ruimte en handeling, sodat in die plek van die „binnegeskiedkundige” eskatologie daar 'n „eindgeskiedkundige” eskatologie ontstaan. Die teenwoordige wêreld-tyd kom te staan teenoor 'n nuwe ewigheid wat sal deurbreek gepaard

gaande met universele kosmiese drama.

Omdat die apokaliptiek somtyds met voorstellinge uit die mitologiese oorlewering werk, geld dieselfde benadering hier as teenoor die mite self, wanneer dit gaan om die „Vergegenwartigung und Übersetzung in der Gemeinde“. Die taak is hier nie om die beeldspraak van die apokaliptiek positivisties te reproduseer en daaruit 'n sisteem te ontwikkel vir 'n soort eindtydelike kalender nie. Die gemeente behoort te leer om met hierdie beelde vertrouwd te raak en te luister na die Christus-getuienis wat daarin „zum Wort kommen“. Vorm en inhoud moet ook hier nie aan willekeurige verandering onderworpe wees nie.

Apokaliptiese tekse en geskifte moet nie verwaarloos, omseil of as minder belangrik beskou word nie, aangesien die evangelie van Jesus Christus slegs teen die agtergrond van die apokaliptiese „eindverwagting“ reg verstaan kan word.

3. *Die Sage en Legende*

Die sage is 'n volkvertelling met 'n historiese kern. Die legende is 'n godsdienstige verhaal wat nie op historiese gronde berus nie, maar op volksoorleweringe.

Dit is die wet van die geskiedenis dat sages en legendes besondere historiese gebeurtenisse en persone behandel en probeer verklaar. Die oorlewering wil die werk van die goddelike krag sigbaar maak en dikwels word daar daarom oordryf, vergroot en bespiegel. Dit bring by die uitlegger die behoefte mee om te snoei en te sif. Die historiese navorsing poog dan ook om die historiese kern bloot te lê, maar dit is nie voldoende vir die „Vergegenwärtigung van die sage en legende vir die huidige gemeente nie, hoewel van die arbeid van die historiese wetenskap kennis geneem moet word. Vir die horende gemeente gaan dit immers om dit wat aan hulle gesê word t.o.v. hulle geloof. Waar ookal die grens tussen legende en historiese mag lê, dit gaan primêr om die vraag: „Wie is die Heer van Wie hier getuig word en wat word aan ons gesê?“ Die sage en legende is uitdrukkingsmiddel vir „die geloofsgetuienis“ oor die werke van die drie-enige God. m.b.t. Sy verlore Skepping.

Netso min as die mite en die apokaliptiek, mag ook die sage en legende aan willekeurige verandering onderworpe wees. Dikwels kan in die gestalte van die sage en legende 'n saak duideliker gestel word as in 'n kronistiese mededeling. Die gemeente moet ook hier geleer word om na die getuienis van die

teks te luister en om d.m.v. die sage en legende die Woord van God te hoor.

Op dieselfde wyse kan daar ook gesprek word oor reste van fabels en sprokies wat deur die mondelinge oorlewering in diens van die Woord gebruik is.

4. *Eksegetiese Skemas.*

Ek wil hier net kortliks dit noem dat daar gewaak moet word om nie eksegetiese skemas soos die tipologie of allegorie ens., metodies toe te pas op die hele Heilige Skrif nie. Dit neem nie weg dat daar bruikbare elemente in hierdie skemas is nie, soos bv. in die tipologie ⁴⁰⁾ en ook die historieskritiese metode nie, maar daar moet met oorleg en met inagneming van die Hermeneutiese beginsels te werk gegaan word.

D. *Hermeneutiese grense.*

Omdat dit 'n geweldige taak is om net positief lyne vir die uitleg te trek, wil ek hier op die negatiewe vlak vier tipiese grensoorskrydings noem waarvoor opgelet moet word. ⁴¹⁾ Net die kenmerke van hierdie verkeerde soort hantering word punts-gewys gestel.

I. *Die Biblisistiese grensoorskryding.*

Die kenmerke van hierdie soort hantering van die Heilige Skrif is :

- (a) 'n Meganiese verbale opvatting van die inspirasie van die Heilige Skrif.
- (b) Die gebruik van die Bybel as 'n wetboek waaruit reëls en voorskrifte vir elke moontlike situasie regstreeks afgelees word.
- (c) Die gebruik van die Bybel as 'n boek met riglyne vir alle lewensgebiede.
- (d) Die miskenning van die menslike faktor in die mondelinge en skriftelike oordrag van die openbaring.
- (e) Argelose sitering van geïsoleerde bybeltekse met verontagsaming van die samehang.
- (f) Die toepassing van die harmonistiek om teenstrydig-hede uit die weg te ruim.

II. *Die dualistiese grensoorskryding.*

Dit ontstaan wanneer die tweehed van die Heilige Skrif

⁴⁰⁾ K. Frör. a.w., bl. 84.

⁴¹⁾ R. Bijlsma, a.w., bl. 84 en verder.

as Gods Woord en mensewoord, nie as 'n eenheid gesien word nie en uitmekaar gehaal word.

KENMERKE :

- (a) Die onderskeiding van sommige Bybelboeke as geïnspireerd en ander as ongeïnspireerd of die onderskeiding dat sommige boeke meer geïnspireerd is as ander.
  - (b) Die vorm word losgemaak van die inhoud. Die vorm word dan as van geen belang geag en net die inhoud word gehou as die Woord van God.
  - (c) Die relegieuse - etiese boodskap word as die eintlike Woord van God uit die hele inhoud uitgesoek.
- III. *Grensoorskryding van die Historisme.*

Hierdie oortreding spruit uit die feit dat die Bybel 'n historiese boek is.

KENMERKE :

- (a) Die Bybel word primêr as geskiedenisboek gelees, selfs as jaartalboek.
  - (b) Alle gebeure in die Bybelse verkondiging word „histories” uitgelê in die sin van die moderne wetenskaplike ondersoek.
  - (c) Elke beskrywing word gelees as presies in ooreenstemming met die historiese feite.
  - (d) Elke datering word as histories presies beskou.
  - (e) Elke tydsorde in die opeenvolging van gebeurtenisse word as wetenskaplik noukeurig aanvaar.
  - (f) Die dade van God gaan hier onder in die menslike dateerbare en konstateerbare historie.
- IV. *Grensoorskryding van die geloofsubjektivisme.*

Dit ontstaan omdat die werklike inhoud van die Bybel verwaarloos word.

KENMERKE :

- (a) Die historiese karakter van die Bybelse gebeurtenisse word losgelaat.
- (b) In die oorlewering van die heilsfeite word die „heil” losgemaak van die „feit”.
- (c) Die Christus van die geloof word geskei van die historiese Jesus.
- (d) Die persoonlike eksistensiële betrokkenheid van die waarheid van die Evangelie word van meer belang geag as die trou aan die Bybelse beriggewing.

E. Afsluitende gedagtes.

Die Heilige Skrif, as die Woord van God, wil en moet verkondig word. Dit is die vervulling daarvan. Die Woord van God, wat die Heilige Skrif is, word deur die Heilige Gees geïdentifiseer in en deur die verkondiging. Die Heilige Skrif sonder verkondiging gaan nie op nie, want die Heilige Skrif is verkondiging wat verkondig wil word. Vir die rede moet die uitleg wetenskaplik verantwoord wees aan die Heilige Skrif self en die uitleg sal alleen so wetenskaplik verantwoord kan wees wanneer dit gelei word deur 'n Skriftuurlik deurdagte Hermeneutiek.
